

Systemy Operacyjne

Synchronizacja procesów

Dr hab. inż. Krzysztof Rzecki, prof. AGH

Na podstawie: Abraham Silberschatz, *Koncepcje systemów operacyjnych*

Kooperacja procesów

Sposoby kooperacji:

- Bezpośrednie współdzielenie przestrzeni adresacji (zarówno kod, jak i dane)
- Współdzielenie danych przez system plików lub komunikaty

Skutki kooperacji:

- Utrata spójności danych
- Wzajemne blokowanie

Zobacz: wykład pt. "Procesy"

Zobacz: wykład pt. "Komunikacja międzyprocesowa"

Producent - konsument - pamięć dzielona

- **Producent** to proces produkujący informację, którą konsumuje **konsument**
- Przykład: kompilator - asembler, asembler - loader, klient - serwer, etc.
- Dwa typy buforów:
  - Nieskończony - konsument czeka, gdy bufor jest pusty; producent zawsze może umieszczać dane,
  - Skończony - konsument czeka, gdy bufor jest pusty; producent czeka, gdy bufor jest pełny.
- `in` - następna wolna pozycja w buforze
- `out` - pierwsza pełna pozycja w buforze
- `in == out` - bufor jest pusty
- `((in + 1) % BUFFER_SIZE) == out` - bufor jest pełny

```
#define BUFFER_SIZE 10

typedef struct {
    . . .
} item;

item buffer[BUFFER_SIZE];
int in = 0;
int out = 0;
```


Producent - konsument

```
while (true) {  
    /* produce an item in nextProduced */  
    while (counter == BUFFER_SIZE)  
        ; /* do nothing */  
    buffer[in] = nextProduced;  
    in = (in + 1) % BUFFER_SIZE;  
    counter++;  
}
```

Producent

```
while (true) {  
    while (counter == 0)  
        ; /* do nothing */  
    nextConsumed = buffer[out];  
    out = (out + 1) % BUFFER_SIZE;  
    counter--;  
    /* consume the item in nextConsumed */  
}
```

Konsument

Producent - konsument

```
while (true) {  
    /* produce an item in nextProduced */  
    while (counter == BUFFER_SIZE)  
        ; /* do nothing */  
    buffer[in] = nextProduced;  
    in = (in + 1) % BUFFER_SIZE;  
    counter++;  
}
```

Producent

```
while (true) {  
    while (counter == 0)  
        ; /* do nothing */  
    nextConsumed = buffer[out];  
    out = (out + 1) % BUFFER_SIZE;  
    counter--;  
    /* consume the item in nextConsumed */  
}
```

Konsument

Warunek wyścigu (ang. race condition) to sytuacja, w której dwa lub więcej procesów wykonuje operację na zasobach dzielonych (odczyt lub zapis), a ostateczny wynik tej operacji jest zależny kolejności tego dostępu.

Warunek wyścigu

Niskopoziomowy `count++`

```
register1 = count
register1 = register1 + 1
count = register1
```

Niskopoziomowy `count--`

```
register2 = count
register2 = register2 - 1
count = register2
```

T_0 :	producer	execute	$register_1 = count$	$\{register_1 = 5\}$
T_1 :	producer	execute	$register_1 = register_1 + 1$	$\{register_1 = 6\}$
T_2 :	consumer	execute	$register_2 = count$	$\{register_2 = 5\}$
T_3 :	consumer	execute	$register_2 = register_2 - 1$	$\{register_2 = 4\}$
T_4 :	producer	execute	$count = register_1$	$\{count = 6\}$
T_5 :	consumer	execute	$count = register_2$	$\{count = 4\}$

Sekcja krytyczna

Sekcja krytyczna (ang. *critical section*) to segment kodu, w którym proces może zmieniać wartości zmiennych, aktualizować tabele, pisać do pliku, etc. Podstawową własnością sekcji krytycznej jest to, że w tym samym czasie żaden inny proces nie może realizować swojej sekcji krytycznej (obejmującej te same zasoby).

- **Sekcja wejścia** (ang. *entry section*) - segment kodu, w którym zgłaszane jest żądanie dostępu do zasobu celem realizacji wzajemnego wykluczenia.
- **Sekcja krytyczna** (ang. *critical section*)
- **Sekcja wyjścia** (ang. *exit section*) - segment kodu, w którym zgłaszane jest zwolnienie zasobu.
- **Sekcja pozostałego kodu** (ang. *remainder section*) - nie związana z obsługą współdzielenia zasobów część pozostała część kodu.

Sekcje kodu

W ramce oznaczone zostały sekcje sterujące przebywaniem w sekcji krytycznej.

do {

entry section

critical section

exit section

remainder section

} while (TRUE);

Wymagania dot. rozwiązania sekcji krytycznej

Rozwiązanie problemu sekcji krytycznej musi spełniać następujące wymagania:

- **Wzajemne wykluczenie** (ang. *mutual exclusion*) oznacza, że jeśli jeden proces wykonuje swoją sekcję krytyczną, to żaden inny proces nie może wykonać swojej sekcji krytycznej.
- **Postęp** (ang. *progress*) oznacza, że jeśli żaden proces nie jest w sekcji krytycznej i jakiś proces chciałby wejść do swojej sekcji krytycznej, to tylko procesy nierealizujące swojej sekcji kodu pozostałego mogą brać udział w decydowaniu, który z nich wejdzie do swojej sekcji krytycznej.
- **Skończony czas oczekiwania** (ang. *bounded waiting*) oznacza, że czas oczekiwania na wejście do sekcji krytycznej dla każdego procesu powinien być ograniczony.

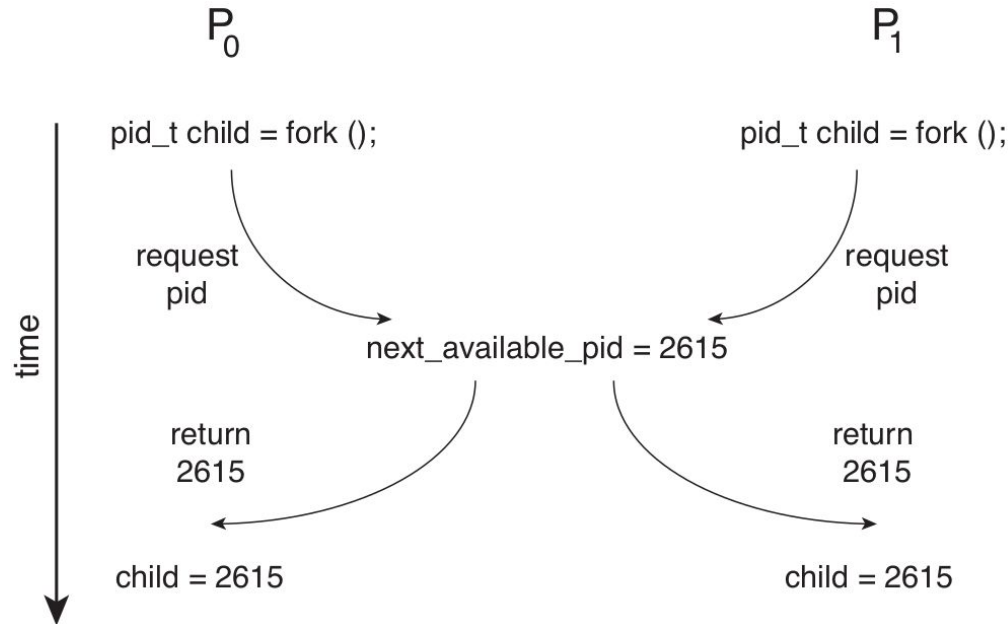

Zakleszczenie, ang. *deadlock*

Zakleszczeniem jest sytuacja, kiedy dwa procesy wzajemnie czekają na zwolnienie zasobów.

P_0	P_1
<code>wait(S);</code>	<code>wait(Q);</code>
<code>wait(Q);</code>	<code>wait(S);</code>
<code>.</code>	<code>.</code>
<code>.</code>	<code>.</code>
<code>.</code>	<code>.</code>
<code>signal(S);</code>	<code>signal(Q);</code>
<code>signal(Q);</code>	<code>signal(S);</code>

Sekcja krytyczna - przydzielanie PID po `fork()`

Wywłaszczenie jądra (ang. *Kernel preemption*)

Wywłaszczenie - technika, w której planista (algorytm szeregujący zadania, ang. *dispatcher*) może wstrzymać aktualnie wykonywane zadanie, aby umożliwić wykonywanie innemu zadaniu. Zawieszenie (np. zapętlenie) zadania nie powoduje zawieszenia całego systemu.

Wywłaszczenie jądra - jądro pozwala na wywłaszczenie własnego kodu, co oznacza, że w wykonywanie jego kodu może zostać przerwane na czas wykonywania przez procesor innego zadania.

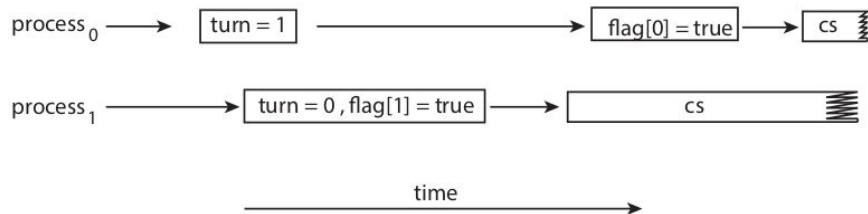
Wywłaszczanie przerw - przerwania są zwykle niewywłaszczalne, dlatego powinny być krótkie.

Cecha	Jądro wywłaszczające	Jądro niewywłaszczające
Definicja	Pozwala na usuwanie i podmianę procesu wykonywanego w trybie kernela, a w efekcie wykonywane jest zadanie o najwyższym priorytecie.	Pozwala na wywłaszczenie procesu wykonywanego w trybie kernela, co oznacza konieczność czekania na jego zakończenie.
Warunek wyścigu	Występuje - wiele procesów jest aktywnych	Nie występuje - jeden proces jest aktywny
Responsywność	Większa i deterministyczna responsywność	Mniejsza i niedeterministyczna responsywność
Implementacja	Skomplikowany projekt i implementacja	Mniej skomplikowany projekt i implementacja
Bezpieczeństwo	Większa stabilność pracy i użyteczność	Mniejsza stabilność pracy i użyteczność
Semafor	Nie wymaga użycia semaforów	Dane współdzielone wymagają semaforów
Programowanie RT	Większa użyteczność w programowaniu RT	Mniejsza użyteczność w programowaniu RT
Wywłaszczanie	Jest	Brak
Przykłady	Linux od 2.6, IRIX, Solaris, NetBSD od v5 Mikrokernele: Windows NT, Vista, 7 i 10	Windows XP, Windows 2000, Linux do 2.4

Wywłaszczający - ang. *preemptive*

Algorytm Peterson'a

- Dwa procesy P_0 oraz P_1
- Dwa procesy współdzielą:
`int turn;`
`boolean flag[2];`
- Zmienna `turn` wskazuje, którego procesu jest kolej na wejście do sekcji krytycznej.
- Tablica `flag` wskazuje, czy proces jest gotowy na wejście do sekcji krytycznej.

do {

```
flag[i] = TRUE;  
turn = j;  
while (flag[j] && turn == j);
```

critical section

```
flag[i] = FALSE;
```

remainder section

} while (TRUE);

Synchronizacja sprzętowa

Mechanizmy:

- Blokowanie przerwań
- Test and set lock - TSL
- Swap
- TLS + czas oczekiwania

```
do {  
    acquire lock  
    critical section  
    release lock  
    remainder section  
} while (TRUE);
```


Test and set lock - TSL

- Wymagane wsparcie procesora do realizacji instrukcji atomowych
- Realizacja sekwencyjna instrukcji atomowych (także w przypadku SMP)
- Instrukcja atomowa: TestAndSet()

```
boolean TestAndSet(boolean *target) {  
    boolean rv = *target;  
    *target = TRUE;  
    return rv;  
}  
  
do {  
    while (TestAndSet(&lock))  
        ; // do nothing  
  
    // critical section  
  
    lock = FALSE;  
  
    // remainder section  
} while (TRUE);
```


Swap

- Wymagane wsparcie procesora do realizacji instrukcji atomowych
- Realizacja sekwencyjna instrukcji atomowych (także w przypadku SMP)
- Instrukcja atomowa: Swap()
- Inicjalizacja globalnych zmiennych:

```
boolean waiting[n];  
boolean lock;
```

```
void Swap(boolean *a, boolean *b) {  
    boolean temp = *a;  
    *a = *b;  
    *b = temp;  
}
```

```
do {  
    key = TRUE;  
    while (key == TRUE)  
        Swap(&lock, &key);  
  
    // critical section  
  
    lock = FALSE;  
  
    // remainder section  
} while (TRUE);
```


TLS + czas oczekiwania

Test and set lock oraz Swap:

- Spełniają wymaganie wzajemnego wykluczenia, ale
- Nie spełniają wymagania dot. skończonego czasu oczekiwania
- Obok: algorytm spełniający wszystkie wymagania dot. sekcji krytycznej

```
do {
    waiting[i] = TRUE;
    key = TRUE;
    while (waiting[i] && key)
        key = TestAndSet(&lock);
    waiting[i] = FALSE;

    // critical section

    j = (i + 1) % n;
    while ((j != i) && !waiting[j])
        j = (j + 1) % n;

    if (j == i)
        lock = FALSE;
    else
        waiting[j] = FALSE;

    // remainder section
} while (TRUE);
```


Semafor

- Semafor S to zmienna całkowita
- Semafor można modyfikować tylko w:
  - `wait()`
  - `signal()`
- Kiedy jeden proces modyfikuje semafor, żaden inny nie może tego robić
- Testowanie warunku $S \leq 0$ oraz inkrementacja $S++$ musi wykonać się bez przerwania

```
wait(S) {  
    while S <= 0  
        ; // no-op  
    S--;  
}  
  
signal(S) {  
    S++;  
}
```


Typy semaforów

- Semafor binarny (ang. *binary semaphore*)
= **mutex lock** od: *mutual exclusion*, czyli wzajemne wykluczenie
Przy zastosowaniu do sekcji krytycznej:
  - procesy współdzielą semafor, mutex=1,
  - każdy proces działa jak na listingu obok.
- Semafor zliczający (ang. *counting semaphore*)
Zastosowanie do sekcji krytycznej, kiedy dany zasób ma wiele instancji.

```
wait(S) {  
    while S <= 0  
        ; // no-op  
    S--;  
}
```

```
signal(S) {  
    S++;  
}
```

```
do {  
    wait(mutex);  
  
    // critical section  
  
    signal(mutex);  
  
    // remainder section  
} while (TRUE);
```


Problemy synchronizacyjne

- Problem ograniczonego bufora
- Problem czytelników i pisarzy
- Problem uczujących filozofów

Problem ograniczonego bufora

Założenia:

- Pula buforów, rozmiar puli wynosi n
- Każdy bufor może zawierać jeden obiekt
- Zmienna `mutex` jest semaforem b. do puli
- Na początku `mutex = 1`
- Semafor `empty` i `full` to liczność pustych/pełnych buforów
- Na początku `empty = n, full = 0`

```
do {  
    . . .  
    // produce an item in nextp  
    . . .  
    wait(empty);  
    wait(mutex);  
    . . .  
    // add nextp to buffer  
    . . .  
    signal(mutex);  
    signal(full);  
} while (TRUE);
```

Producent

```
do {  
    wait(full);  
    wait(mutex);  
    . . .  
    // remove an item from buffer to nextc  
    . . .  
    signal(mutex);  
    signal(empty);  
    . . .  
    // consume the item in nextc  
    . . .  
} while (TRUE);
```

Konsument

Problem czytelników i pisarzy - definicja

Założenia:

- Istnieje współdzielona baza danych
- Dwa typy procesów: piszące i czytające
- Procesy czytające mogą w dowolnej liczbie osiągać dostęp do bazy
- Jeśli jeden proces piszący ma dostęp, w tym czasie żaden inny proces (ani piszący, ani czytający) nie może mieć dostępu

Warianty:

- I. Żaden proces czytający nie czeka na dostęp, chyba, że proces piszący go uzyskał. Ryzyko zagłodzenia pisarzy.
- II. Jeśli pisarz oczekuje na dostęp, żaden czytelnik nie może rozpocząć czytania. Może dojść do zagłodzenia czytelników.

Problem czytelników i pisarzy - rozwiązanie I

- Czytelnicy współdzielą:

```
semaphore mutex, wrt;    // init: 1
int readcount;           // init: 0
```

- wrt jest wspólny także dla pisarzy
- wrt jest muteksem obsługującym pisarzy
- wrt jest także dla pierwszego i ostatniego czytelnika w sekcji krytycznej,
- mutex obsługuje zmienną readcount
- readcount - liczba aktualnie czytających

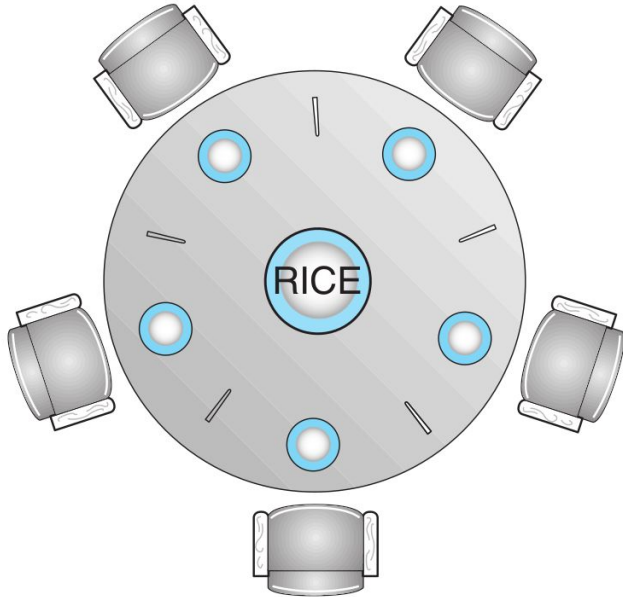
```
do {
    wait(wrt);
    . . .
    // writing is performed
    . . .
    signal(wrt);
} while (TRUE);
```

Pisarz

```
do {
    wait(mutex);
    readcount++;
    if (readcount == 1)
        wait(wrt);
    signal(mutex);
    . . .
    // reading is performed
    . . .
    wait(mutex);
    readcount--;
    if (readcount == 0)
        signal(wrt);
    signal(mutex);
} while (TRUE);
```

Czytelnik

Problem ucztujących filozofów - definicja

- Rozważmy pięciu filozofów siedzących przy stole jak na obrazku obok
- Na środku stołu jest miska ryżu, wokół pięć talerzy, po jednym dla każdego filozofa
- Pomiedzy talerzami jest pięć sztućców
- Od czasu do czasu dany filozof chce zjeść
- Aby zjeść muszą być wolne dwa sztućce
- Jedząc filozof ma wyłączność na 2 sztućce
- Po skończeniu jedzenia zwalnia sztućce

Problem ucztujących filozofów - rozwiązanie

- Filozof próbuje wziąć sztućce wywołując:
wait()
- Filozof odkłada sztućce wywołując:
signal()
- Filozofowie współdzielą sztućce:

semaphore chopstick[5]; // init: 1

- Rozwiązania:
  1. Max 4-ch filozofów przy stole
  2. Można podnieść sztućce tylko wtedy, jeśli oba są wolne (podnieść w sekcji krytycznej)
  3. Parzyści filozofowie podnoszą najpierw lewy, potem prawy sztuciec, a nieparzyści odwrotnie: najpierw prawy, potem lewy

```
do {  
    wait(chopstick[i]);  
    wait(chopstick[(i+1) % 5]);  
    . . .  
    // eat  
    . . .  
    signal(chopstick[i]);  
    signal(chopstick[(i+1) % 5]);  
    . . .  
    // think  
    . . .  
} while (TRUE);
```


Kudłacz